

ҒЫЛЫМИ ЖОБАНЫҢ ТАҚЫРЫБЫ

▶ «Кәсіпорын активтерін басқару жүйесін әзірлеу»

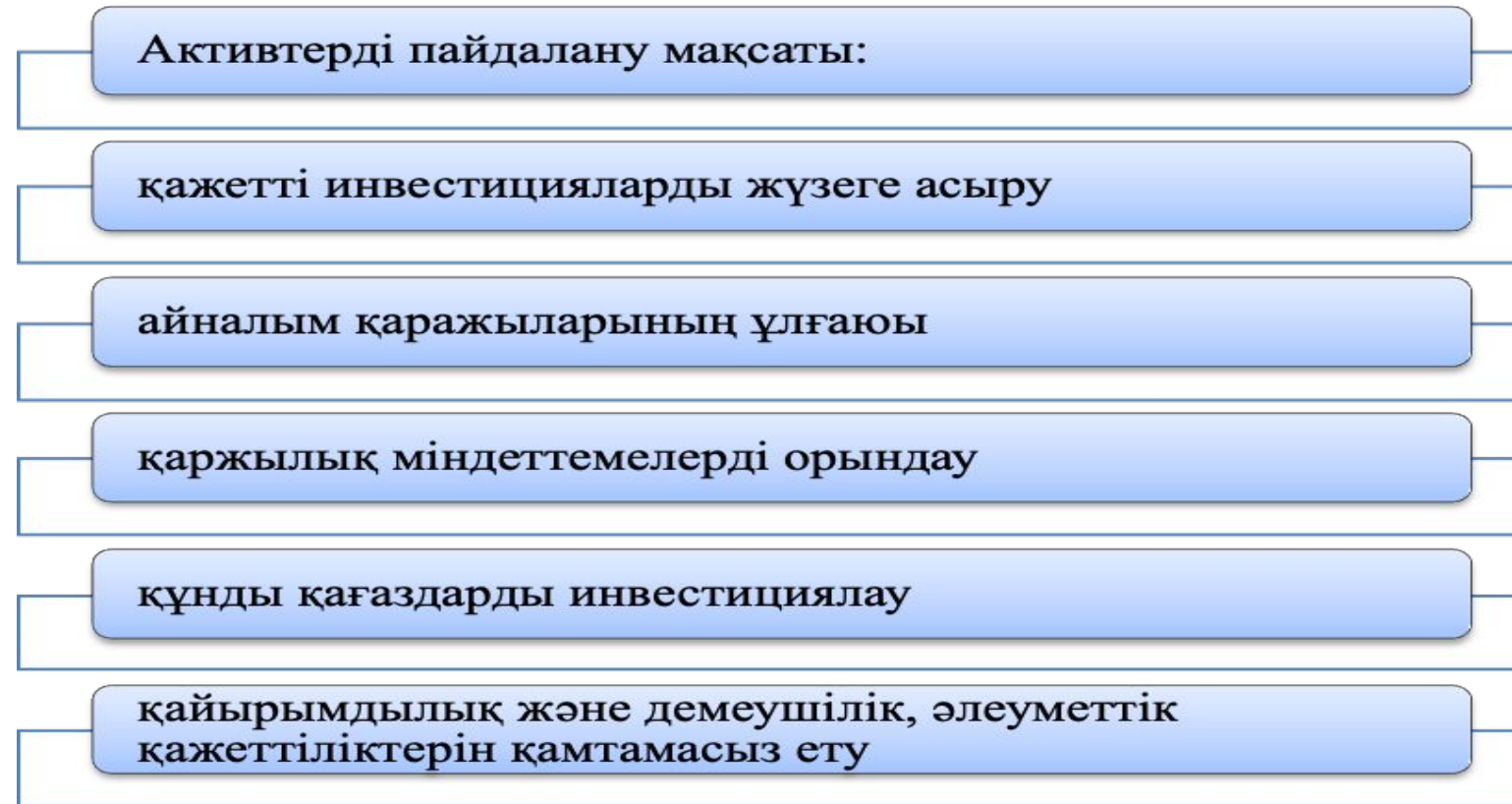
- ▶ Орындағандар: Ганиев Е., Теміртасов А., Карсыбай Ж.
- ▶ Ғылыми жетекші: Алашбаева Н М

- ▶ **Зерттеудің мақсаты мен міндеттері.** Жобаның мақсаты активтердің теориялық негіздерін қарастырып, кәсіпорында активтерді басқаруды оңтайландыру әдістерін ұсыну болып табылады.

- ▶ Көзделген мақсатқа сай келесі міндеттер қойылған:
 - ▶ - кәсіпорын активтерінің экономикалық мәнін қарастыру;
 - ▶ - кәсіпорын активтерінің құрылу көздерін анықтау;
 - ▶ - кәсіпорын активтері басқару саясатын анықтау;

- ▶ **Зерттеу объектісі** — «БР Бетон» ЖШС. Зерттеу пәні — «Инигма-KZ» ЖШС-нің бухгалтерлік баланс мәліметтері бойынша кәсіпорынның іскерлік белсенділігін арттыру механизмін қалыптастыру болып табылады.

Сурет 1 - Шаруашылық субъектінің активтерінің қолданылу мақсаттары

Тұтастай алғанда, кәсіпорындардың активтері екі түрлі көздерден қаржыландырылады деген қорытынды жасауға болады олар - меншіктік және қарыз қаражаттары.

Активтерді басқару мақсатының белгілі бір түрін шаруашылық субъекті өзінің қызмет етуші саласына, нарықтағы бәсекелестік дәрежесіне, сонымен қатар басқа факторларға байланысты таңдай алады, бірақ бұл мақсатқа тұрақты ілгерілеу, негізінен шаруашылық субъектінің активтері жеткілікті түрде басқара алуына байланысты анықталады.

Кесте 2 – «БР Бетон» ЖШС пассивтерінің құрамы

Пассивтер	2018ж	2019 ж	2020 ж	Ауытқу +, -	
				2018/2019%-бен	2019/2020мың тг
III Қысқа мерзімді қаржы міндеттемелер					
Салық бойынша міндеттемелер	53 037	38 595	34 066	-13,29	-4 529
Салық және өзге де ерікті төлемдер бойынша міндеттемелер	945	1 671	1 559	-13,29	-112
Қысқа мерзімді кредиторлық берешек	74 986	76 293	302 818	396,91	226 525
Өзге қысқа мерзімді міндеттемелер	20 388	28 600	33 082	15,67	4 482
Қысқа мерзімді міндеттемелердің жиыны	149 355	145 160	371 525	255,94	226 365
IV. Ұзақ мерзімді міндеттемелер					
Ұзақ мерзімді қаржы міндеттемелер			327 956		327 956
Ұзақ мерзімді міндеттемелердің жиыны			327 956		327 956
V. Капитал					
Жарғылық капитал	110	110	110	0	0
Бөлінбеген пайда (жабылмаған залал)	312 026	749 793	841 966	12,29	92 173
Капитал жиыны	312 136	749 903	842 076	12,29	92 173
Баланс (300 жол + 400 жол + 500 жол)	461 491	895 062	1 541 557	172,23	646 495
Е с к е р т у - кесте кәсіпорын мысалында негізінде автормен құрастырылды					

кесте бойынша, аналитикалық есеп нәтижелері бойынша талданып отырған уақыт кезеңі ішінде қалыптастыру көздері құрылымында мәнді өзгерістер пайда болды. Кәсіпорынның пассивтерінің құрамында қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді міндеттемелер жиыны пара-пар деуге болады. Қысқа мерзімді міндеттемелер жиыны 2020 жылы 2019 жылмен салыстырғанда 226 365 мың теңгеге немесе 256%-ға өсіп есепті кезеңде 371 525 мың теңгені құрады, ал ұзақ мерзімді міндеттемелер 2018-2019 жылдары болмаған, тек 2020 жылы пайды болды.

Кесте -3 «БР Бетон» ЖШС активтерінің құрамы мың теңге

Активтер	2018ж	2019 ж	2020ж	Ауытқу (+,-)	
				2018/2019 %-бен	2019/2020 мың тг
1	2	3	4	5	6
I. Қысқа мерзімді активтер					
Ақша қаражаты	57 540	34 588	51 064	47,64	16 476
Қысқа мерзімді дебиторлық берешек	193 161	450 116	400 809	-12,30	-49 307
Қорлар	18 060	18 971	26 758	41,05	7 787
Ағымдағы салық активтері	462	10 872	-715	1620,56	-11 587
Өзге қысқа мерзімді активтер	62 405	120 166	98 184	-22,39	-21 982
Қысқа мерзімді активтердің жиыны	331 628	634 712	576 099	-10,17	-58 613
II. Ұзақ мерзімді активтер					
Негізгі құралдар	129 863	260 350	965 458	370,83	705 108
Ұзақ мерзімді активтердің жиыны	129 863	260 350	965 458	370,83	705 108
8 кестенің жалғасы					
1	2	3	4	5	6
Баланс	461 491	895 062	1 541 557	172,23	646 495

Е с к е р т у – кесте кәсіпорын негізінде автормен құрастырылды

кестеге қарайтын болсақ, активтердің негізгі бөлігін қысқа мерзімді - активтер, оның ішінде қысқа мерзімді дебиторлық берешек құрап отыр. Қысқа мерзімді активтердің жиыны 2019 жылы 2018 жылмен салыстырғанда 2 еседей өссе, 2020 жылы 2019 жылмен алыстырғанда 58 613 мың теңгеге немесе 10%-ға азайып есепті кезеңде 576 099 мың теңгені құрады. Қысқа мерзімді активтердің ішінде 2020 жылы 2019 жылмен салыстырғанда қорлар 7787 мың теңгеге немесе 41%-ға ұлғайған, ақша қаражаттары 16 476 мың теңгеге немесе 47,6%-ға ұлғайған. Ал өзге қысқа мерзімді активтер 2020 жылы 2019 жылмен салыстырғанда 21 982 мың теңгеге азайып 576 099 мың теңгені құраса, қысқа мерзімді дебиторлық берешек 49 307 мың теңгеге немесе 12,3%-ға азайып есепті кезеңде 400 809 мың теңгені құрады

Кесте – ЖШС «БР Бетон» Активтерінің құрылымы немесе тігінен талдау, мың.теңге

Активтер	2018ж	2019 ж	2020ж	Ауытқу (+,-)	
				2018/2019	2019/2020
I. Қысқа мерзімді активтер					
Ақша қаражаты	12,47	3,86	3,31	-8,60	-0,55
Қысқа мерзімді дебиторлық берешек	41,86	50,29	26,00	8,43	-24,29
Қорлар	3,91	2,12	1,74	-1,79	-0,38
Ағымдағы салық активтері	0,10	1,21	-0,05	1,11	-1,26
Өзге қысқа мерзімді активтер	13,52	13,43	6,37	-0,10	-7,06
Қысқа мерзімді активтердің жиыны	71,86	70,91	37,37	-0,95	-33,54
II. Ұзақ мерзімді активтер					
Негізгі құралдар	28,14	29,09	62,63	0,95	33,54
Ұзақ мерзімді активтердің жиыны	28,14	29,09	62,63	0,95	33,54
Баланс	100,00	100,00	100,00		

Е с к е р т у – кесте кәсіпорын негізінде автормен құрастырылды

кесте бойынша кәсіпорынның активтерінің 2018-2019 жылдары құрылымының негізгі бөлігін қысқа мерзімді активтері құраған, ал 2020 жылы активтерінің 62,63% ұзақ мерзімді активтердің жиыны, ал 37,37% қысқа мерзімді активтер құрады, мұнда өзгеріс 2020 негізгі құралдарды сатып алуға байланысты болды.

Қысқа мерзімді дебиторлық берешектің салыстырмалы салмағы 2018 жылы 41,86%, 2019 жылы - 50,29%, 2020 жылы - 26% құрады. 2020 жылы қысқа мерзімді дебиторлық берешектің үлесі 0,24%-ға қысқарды, демек дебиторлармен дұрыс жұмыс жасалғандығы көрініп тұр, әлде де болса дебиторлық берешектің үлесі үлкен.

Дебиторлық берешектің үлкен үлесі және ақша қаражаттарының төмен үлесі төлем мәселесі бойынша компанияда қиындықтың бар екенін көрсетеді
Қордың үлесі 2019 жылы 1,79%-ға, 2020 жылы 0,68% -ға өседі және баланс валютасының 1,74% құрайды.

Қазіргі заманғы кәсіпорындар тиімді жұмыс істеуін қаржылық активтерді нәтижелі басқаруды қамтамасыз етуді мүмкін емес.

Қаржылық активтер ұйымның ағымдағы активтердің ең мобильді бөлігі болып табылады. Халықаралық қаржы есептілігінің стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес, қаржы активтері болып кез келген активтер танылады олар: қолма-қол ақша, қаржылық немесе басқа ұйымнан ақша активке қаражатының шарттық құқығы; ықтимал қолайлы жағдайда басқа ұйыммен қаржы құралдарын айырбастауға шарттық құқығы; басқа компанияның үлестік құралдары болып табылады.

«Кәсіпорынның активтерін басқару» тақырыбына жазылған ғылыми жобаны қорытындылай келе төмендегідей түйіндер жасауға болады:

Активтер деп, кез-келген үлгіде кездесе алатын, ұйым қызметінің өткенде болған оқиғалары нәтижесінде пайда болған және болашақта мүмкін болатын пайдалану кезінде экономикалық пайда табу мақсатымен ұйым бақылауының астындағы шаруашылық құралдарды айтады.

Активтерді қалыптастырудың негізгі тәсілдеріне мыналар жатады:

бастапқы активтерді қалыптастыру, бірнеше шаруашылық субъектілердің активтерін біріктіру, шаруашылық субъектінің актив көлемінің ішкі және сыртқы қаржы көздерінің есебінен өсуі, жаңа шаруашылық субъектілердің жұмысын қаржыландыру мақсатында субъектінің активтерін бөліктерге бөлу және шаруашылық субъектінің мүлкінен бөліп беріп оны жүзеге асыру.

Сондай-ақ активтерді басқару негізі ретінде кәсіпорындарда жоспарлау жүйесін енгізу келесі міндеттерді жүзеге асыруға көмектеседі:

- кәсіпорындардағы ресурстарды пайдаланудың тиімділігін арттыруға;
- қызмет координациясын қамтамасыз етеді және жеке бөлімшелер мен жалпы кәсіпорынның мүдделерінің өзара байланысын орнатады;
- кәсіпорынның шаруашылық қызметінің нысандарын талдауға, жоспарлауға, бағалауға мүмкіндік жасайды және қабылданған басқарушылық шешімдердің негіздемесін дамытуға;
- қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етіп, қаржылық жағдайды көтереді.